

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.2.2020.09>
УДК 343.98(477)

О. М. Ключев,

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
директор Національного наукового центру «Інститут судових експертиз
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8722-4781>, e-mail: hniise@hniise.gov.ua

ДОСЯГНЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО НАУКОВОГО ЦЕНТРУ «ІНСТИТУТ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ ІМ. ЗАСЛ. ПРОФ. М. С. БОКАРІУСА»

У статті досліджено основні досягнення й окреслено перспективи розвитку Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України. На підставі аналізу провідних напрямів діяльності судово-експертної установи відповідно до вимог законодавства України, положень міжнародних договорів і сучасних європейських тенденцій експертного забезпечення правосуддя окреслено основні кроки розвитку Центру.

Ключові слова: експертне забезпечення правосуддя, судово-експертні установи, судово-експертна діяльність.

Постановка наукової проблеми. Упродовж багатьох років в Україні нагальним залишається питання вдосконалення судово-експертної діяльності та визначення перспективних напрямів розвитку сфери експертного забезпечення правосуддя.

Інтеграція до Європейського судово-експертного простору (*European Forensic Science Area*), Європейського простору вищої освіти (*European Higher Education Area*) та Європейського дослідницького простору (*European Research Area*) передбачає об'єднання наукових, технічних і людських ресурсів для розв'язання питань, які становлять спільний інтерес і стосуються різних галузей науки та функціонування суспільних інституцій¹.

Метою статті є висвітлення основних напрямів діяльності Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України (далі — *Центр*) і перспектив розвитку судово-експертної діяльності в Україні з урахуванням сучасних тенденцій діяльності таких установ в умовах глобалізації і євроінте-

¹ Kliuiev, O., Agapova, O., Palkova, K. (2020). International projects as a new form of collaboration in the sphere of expert ensuring of justice. *Archives of Criminology and Forensic Sciences*. 2. 24-32. DOI: <https://doi.org/10.32353.ACFS.2.2020.01>

грації, налагодження ефективної співпраці і впровадження у судочинство останніх досягнень науки й техніки.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання вдосконалення судово-експертної діяльності в Україні й міжнародного співробітництва у царині експертного забезпечення правосуддя розглядали такі вітчизняні науковці: В. Галуцько, Л. Головченко, І. Гора, В. Журавель, О. Ключев, О. Лопата, І. Петрова, І. Пиріг, Е. Сімакова-Єфремян, О. Угровецький, Г. Стрілець, В. Шепітько, М. Шепітько, М. Щербаковський та ін.¹ Вагомий внесок у вдосконалення розуміння основ судово-експертної та міжнародної діяльності зробили К. Палкова, Я. Грасіс, А. Зіле. Теоретичним підґрунтям дослідження окремих аспектів ефективного управління судово-експертною діяльністю також стали праці таких науковців, як Н. Ткаченко², Л. Головченко, В. Гончаренко, О. Ключев, Н. Клименко, А. Лозовий, Е. Сімакова-Єфремян, В. Шепітько та ін.³

¹ Див., наприклад: Ключев О. М. До питання міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи//*Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*: зб. наук. пр. Харків, 2018. Вип. 18. С. 154. URL: <https://doi.org/10.32353/khrife.2018.17> (дата звернення: 01.12.2020); Сімакова-Єфремян Е. Б., Дереча Л. М., М'ясоєдов В. В. Актуальні проблеми співробітництва з організаціями іноземних держав у сфері судово-експертної діяльності//*Там само*. С. 176. URL: <https://doi.org/10.32353/khrife.2018.19> (дата звернення: 01.12.2020).

² Ткаченко Н. М. Особливості державного управління в сфері судово-експертної діяльності (на прикладі Міністерства юстиції України)//*Там само*. 2019. Вип. 20. С. 121—138. URL: <https://doi.org/10.32353/khrife.2018.17> (дата звернення: 01.12.2020).

³ Основи судової експертизи: навчальний посібник для фахівців, які мають намір отримати або підтвердити кваліфікацію судового експерта/авт.-уклад.: Л. М. Головченко, А. І. Лозовий, Е. Б. Сімакова-Єфремян та ін. Харків, 2016. 928 с.; Експертизи у судочинстві України: наук.-практ. посіб./за заг. ред. В. Г. Гончаренка, І. В. Гори. Київ, 2015. 504 с.; Ключев О. М. Правове регулювання судової експертизи в справах про адміністративні правопорушення: сучасний стан і перспективи розвитку//*Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*: зб. наук. пр. Харків, 2016. Вип. 16. С. 142—148; Його ж. До питання міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи//*Там само*. 2018. Вип. 18. С. 154—162; Клименко Н. І. Судова експертологія: курс лекцій: навч. посіб. для студент. юрид. спец. вищ. навч. закл. Київ, 2007. 528 с.; Лозовий А. І., Сімакова-Єфремян Е. Б. Актуальні питання реформування законодавства у сфері судово-експертної діяльності в Україні//*Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*: зб. наук. пр. Харків, 2014. Вип. 14. С. 157—166; Сегай М. Я. Судебная экспертология: объект, предмет, природа и система науки//*Там само*. 2003. Вип. 3. С. 25—32; Сімакова-Єфремян Е. Б. До питання про нормативно-правове регулювання судово-експертної діяльності в умовах судової реформи в Україні//*Актуальні питання судової експертизи і криміналістики*: мат.-ли круглого столу з нагоди 100-річ. від дня народж. проф. М. В. Салтєвського (Харків, 30.10.2017). Харків, 2017. С. 68—70; Шепітько В. Ю. Проблеми використання спеціальних знань крізь призму сучасного кримінального судочинства в Україні//*Судова експертиза*: наук.-практ. журн. 2014. № 1. С. 11—18; Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні: монографія. Харків, 2015. 560 с.

Водночас аналіз результатів попередньої діяльності судово-експертних установ потребує узгодженого й цілісного розуміння сутності, значення та перспектив розвитку судово-експертної діяльності в сучасних умовах. Враховуючи стрімкий розвиток судово-експертної діяльності, виникає об'єктивна необхідність теоретичного осмислення й докладного аналізу нових форм діяльності у цій сфері.

Викладення основного матеріалу дослідження. 28 серпня 2020 року Президент України підписав Указ № 366/2020 «Про надання Харківському науково-дослідному інституту судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса Міністерства юстиції України статусу національного наукового центру»¹. Значний інтелектуальний потенціал Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», унікальні можливості для досліджень і талановитий склад науковців сприяють зосередженню співробітників цієї установи на пріоритетних напрямках наукових досліджень у галузі судової експертизи та криміналістики. Завдяки невинному розвиткові, активній науково-дослідній роботі, якісній експертній діяльності, плідному міжнародному співробітництву Центр щороку досягає нових вершин, тому набуття нового статусу стало ще однією сходинкою, гідним визнанням здобутків декількох поколінь судових експертів і криміналістів — тих, хто присвятив своє життя становленню і зміцненню наукових засад судової експертизи та криміналістики, розвиткові і популяризації сучасних знань у нашій країні та за кордоном.

Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» є державною спеціалізованою науковою установою, яка належить до сфери управління Міністерства юстиції України та здійснює наукову, судово-експертну, науково-технічну, науково-організаційну й освітню діяльність у галузі судової експертизи, криміналістики та права відповідно до законодавства України.

Центр має давні традиції, гармонійно поєднані із сучасними завданнями: виконанням на високому професійному рівні судових експертиз і експертних досліджень, проведенням науково-дослідних робіт в галузі судової експертизи й упровадженням результатів в експертну практику, підвищенням кваліфікації експертних кадрів і підготовкою наукових кадрів вищої кваліфікації.

Метою діяльності Центру є задоволення потреб органів досудового розслідування, судових та інших державних органів, а також юридичних і фізичних осіб у забезпеченні їх незалежною, кваліфікованою й об'єктивною експертизою із застосуванням сучасних досягнень науки й техніки.

¹ Про надання Харківському науково-дослідному інституту судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса Міністерства юстиції України статусу національного наукового центру: Указ Президента України від 28.08.2020 р. № 366/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3662020-34881> (дата звернення: 01.12.2020).

За останні п'ять років Центр став потужним осередком науки, зміцнив свій кадровий та технологічний потенціал, підвищив професійну кваліфікацію співробітників і вийшов на європейський рівень проведення наукових робіт та судових експертиз.

Співробітники Центру плідно працюють над актуальними проблемами експертного забезпечення правосуддя: проводять судові експертизи за понад 90 спеціальностями, більшість із яких вирізняються складністю та проводяться за справами, що привертають підвищену увагу громадськості. Професійність, високий кваліфікаційний рівень і беззаперечна фахова компетентність співробітників установи сприяють розкриттю значної кількості резонансних злочинів.

Центр є однією з найстаріших спеціалізованих установ судових експертиз України, що проводить комплексні наукові дослідження загальнодержавного значення, визнані на світовому рівні. Показником потужного наукового потенціалу Центру є найбільша кількість наукових тем, які розробляють його науковці, поміж інших судово-експертних установ України.

Так, 2017 р. науковці Центру виконали 25, 2018-го — 43, 2019-го — 52, поточного — 67 тем науково-дослідних робіт тематичного плану науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України. Починаючи з 2018 р., науково-дослідні роботи за 7 темами співробітники Центру виконують разом зі співробітниками Національного центру судових експертиз Республіки Молдова та Національного бюро експертиз Національної академії наук Республіки Вірменія.

Результатами наукових досліджень є фундаментальні розробки у галузі судової експертології й методики експертних досліджень загальнодержавного значення, які здобули міжнародне визнання. Вагомі наукові здобутки Центру за результатами дослідницької й інноваційної діяльності, інтеграція освіти та науки в установі, участь у реалізації міжнародних проєктів і програм, підготовка наукових кадрів вищої кваліфікації (докторів філософії в галузі права за судово-експертним профілем), упровадження в експертну практику наукових досягнень — це далеко не повний перелік заходів із розвитку науково-технічного потенціалу установи та забезпечення його ефективного використання для розв'язання найважливіших завдань розбудови держави.

Серед аналогічних закладів України Центр є лідером в організації міжнародних науково-практичних конференцій, семінарів, круглих столів тощо з питань методології судової експертизи та нормативно-правового регулювання судово-експертної діяльності. Так, 2017 р. проведено дві міжнародні науково-практичні конференції, організовані зусиллями Харківського НДІСЕ (нині — *Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»*): «Актуальні питання судової експертизи і криміналістики», присвячену 100-річчю від дня народження доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України М. В. Салтевського (7—8 листопада

2017 р.); «Ароцкерівські читання» з нагоди 90-річчя від дня народження видатного вченого-криміналіста, доктора юридичних наук, професора Л. Ю. Ароцкера (25 травня 2017 р.). Співробітники установи брали участь ще у 15 науково-практичних заходах (зокрема, міжнародних). 2018 р. на базі ХНДІСЕ організовано та проведено засідання круглого столу «Удосконалення правового регулювання оцінки майна і майнових прав. Оцінка землі. Професійна експертиза і оціночна діяльність» (27 квітня 2018 р.); лекцію-дискусію «Проблемні питання призначення та проведення судових експертиз у кримінальних провадженнях» (слухачам Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України) за участі фахівців лінгвістичної, комп'ютерно-технічної, фоноскопичної, фотопортретної та військової судових експертиз (25 жовтня 2018 р.); Міжнародну науково-практичну конференцію «Актуальні питання судової експертизи та криміналістики», присвячену 95-річчю створення Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса (10—11 жовтня 2018 р.), у якій узяли участь представники наукової спільноти в галузі судової експертизи практично всіх міністерств і відомств України, до сфери управління яких належать судово-експертні установи, а також науковці й судові експерти з 10 країн світу.

Із нагоди 150-річчя від дня народження засновника інституту М. С. Бокаріуса у квітні 2019 р. проведено Міжнародну науково-практичну конференцію «Актуальні питання судової експертизи і криміналістики», матеріали доповідей та виступів для якої надіслали понад 200 науковців і практиків у галузі криміналістичної й судово-експертної діяльності України та зарубіжжя.

2020 р. Центр розпочав з організації засідання круглого столу «Проблеми реформування базового законодавства України з питань експертного забезпечення правосуддя» на виконання Указу Президента України від 08.11.2019 р. № 837/2019 «Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави» (яким зобов'язано до 31.12.2020 р. розробити й подати на розгляд Верховної Ради України законопроекти про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення системи самоврядування судових експертів, запровадження рецензування висновку судового експерта та визначення граничних строків проведення судових експертиз): фахівці Національного наукового центру, обговоривши пропозиції на засіданні круглого столу, підготували відповідні проекти змін до законодавства.

Науково-виробничий, інноваційний та інтелектуальний потенціал співробітників установи є беззаперечним: із 2016 р. Центр підписав договори про співпрацю з Інститутом судових експертиз ім. проф. док-ра Яна Сехна Республіки Польща, Централіною криміналістичною лабораторією поліції Польщі, Центром судової експертизи Литви, Інститутом права Литви, Центром судових експертиз Республіки Румунія, Національним центром

судових експертиз при Міністерстві юстиції Республіки Молдова, Національним бюро експертиз Національної академії наук Республіки Вірменія, Науково-практичним центром Державного комітету судових експертиз Республіки Білорусь, Центром судових експертиз Міністерства юстиції Республіки Казахстан, Центром судових експертиз Республіки Чорногорія, Університетом Миколаса Ромеріса Республіки Литва, Ризьким університетом імені Страдіня Республіки Латвія та ін. Із цими організаціями відбувається плідний обмін досвідом, проводяться взаємні стажування; у межах законодавства здійснюється обмін новітніми методиками, монографіями, періодичними виданнями, виконуються спільні наукові теми. Наразі триває підготовка до укладання міжнародних договорів про співробітництво з інститутами судових експертиз Республіки Колумбія, Республіки Узбекистан тощо.

Значною віхою на шляху розвитку сучасних судово-експертних установ України є міжнародне співробітництво. Одним із важливих етапів роботи у цьому напрямі є вступ Центру до однієї з найбільших міжнародних судово-експертних організацій — Європейської мережі судово-експертних установ (*European Network of Forensic Science Institutes, ENFSI*). 17 травня 2018 року Центр отримав сертифікати, що засвідчують його постійне членство в *ENFSI*. Провідні фахівці Центру є членами робочих груп *ENFSI*, де вирішують актуальні проблеми судово-експертної діяльності.

Відповідно до вимог *ENFSI* всі CEY Європейського співтовариства мають отримати акредитацію за Міжнародним стандартом *ISO 17025*. 23 січня 2018 р. Центр здобув відповідний атестат про акредитацію від Національного агентства з акредитації України. 2020 р., після перевірки відповідним органом з акредитації, підтверджено компетентність Центру за широким спектром експертних досліджень. Крім того, 2020 р. Національний орган з акредитації України засвідчив компетентність і видав атестат відповідно до вимог ДСТУ *EN ISO/IEC 17020:2014*, що дає змогу створити умови для визнання результатів діяльності установи на міжнародному рівні, поліпшує динаміку розвитку методичного забезпечення завдяки диференціюванню наукових досліджень та організації широкого інформаційного обміну на єдиній методичній основі. Стандарти забезпечують технічну компетентність, незалежність і неупередженість проведених судових експертиз та експертних досліджень.

Починаючи з 2001 р., Центр спільно з Національним юридичним університетом імені Ярослава Мудрого видає друком періодичний фаховий збірник наукових праць «Теорія та практика судової експертизи і криміналістики» — одне з провідних фахових видань із юридичних наук за профілем криміналістики й судово-експертної діяльності. У листопаді 2018 р. збірник внесено до Міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*, а Центр отримує відповідні сертифікати після виходу друком кожного випуску цього збірника. Кількість наукових праць співробітників Центру останнім

часом перевищує 300 публікацій щороку. Крім того, з 2020 р. в установі відновлено видання наукового журналу «Архів кримінології та судових наук», заснованого на початку XX ст. фундатором тоді ще Кабінету науково-судової експертизи М. С. Бокаріусом, але 1926 р. забороненого тодішньою владою через політичні міркування.

Центр — єдина в Україні судово-експертна установа, у якій функціонують аспірантура й докторантура для підготовки ґрунтовних наукових робіт за судово-експертним профілем, яких держава особливо потребує. Наказом Міносвіти України від 07.11.2018 р. № 1218 у ХНДІСЕ створено спеціалізовану вчену раду К 64.896.01 з правом прийняття до розгляду та проведення захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за третім освітньо-кваліфікаційним рівнем вищої освіти (за спеціальностями: 12.00.07 — адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право; 12.00.09 — кримінальний процес та криміналістики; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність).

Фахівці Центру розвивають наукові школи відомих науковців: Заслуженого професора М. С. Бокаріуса; професорів М. М. Бокаріуса, В. П. Колмакова, Л. Ю. Ароцкера, М. В. Салтевського, О. М. Ключова та ін. За останні роки 12 співробітників інституту захистили дисертації на здобуття наукового ступеня доктора та кандидата наук (доктора філософії).

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 13.06.2018 р. № 1253-л «Про ліцензування освітньої діяльності» Харківському науково-дослідному інституту судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса Міністерства юстиції України надано ліцензію на провадження освітньої діяльності на третьому освітньо-науковому рівні (підготовка здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії) з ліцензійним обсягом 25 осіб за спеціальністю 081 «Право».

Із метою підготовки іноземців та осіб без громадянства (з урахуванням терміну навчання) наказом Міністерства освіти і науки України від 30.11.2018 р. № 2320-л ХНДІСЕ підвищено ліцензійний обсяг за спеціальністю у сфері вищої освіти на третьому освітньо-науковому рівні до 40 осіб.

За наказом Мін'юсту України від 04.07.2018 р. № 2275/5 ХНДІСЕ отримав дозвіл на відкриття аспірантури та створення відповідного відділу. Останні три роки в аспірантурі навчаються 19 осіб (працівники органів прокуратури й судів, адвокати тощо), а поза аспірантурою здобувають науковий ступінь 19 науковців. Уперше в історії України на базі науково-дослідної установи судових експертиз розпочато підготовку наукових кадрів вищої кваліфікації за профілем судово-експертної діяльності — докторів філософії у галузі права. Вчена рада Центру щороку затверджує теми дисертаційних робіт.

Новий щабель розвитку наукової діяльності в Національному науковому центрі «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» —

відкриття тут Мін'юстом України докторантури на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. Станом на 2020 р. у докторантурі навчаються 4 докторанти.

Щороку Центр розробляє та впроваджує в експертну практику науково-дослідні роботи за державною програмою за кодом програмної класифікації видатків Державного бюджету 3601070 «Проведення судової експертизи і розробка методики проведення судових експертиз».

У Центрі працюють фахівці з високим рівнем професійної кваліфікації та значним досвідом практичної роботи, зокрема: 12 докторів наук і 36 кандидатів наук (докторів філософії), які мають вчене звання професора, доцента, старшого наукового співробітника (старшого дослідника) і забезпечують вагомі здобутки установи в науковій царині. Ефективна реалізація наукової діяльності пов'язана з належною підготовкою наукових кадрів вищої кваліфікації як для державних спеціалізованих установ Міністерств юстиції України, так і для спеціалізованих установ інших міністерств і відомств, а також судових експертів, що не є працівниками цих установ; викладачів вузів та ін. Це забезпечує безперервність їхньої професійної освіти, створює максимально сприятливі умови для здобуття третього освітньо-наукового рівня вищої освіти у галузі судово-експертної діяльності за різними її напрямками на рівні державних і світових стандартів.

За ініціативи фахівців Центру відкрито нові напрями судових експертиз і введено нові види експертних спеціальностей, які досі не проводили в жодній науково-дослідній установі судових експертиз Міністерства юстиції України.

У Центрі працює Кабінет-музей Заслуженого професора М. С. Бокаріуса, колекція якого містить сотні експонатів (особисті речі професора, оригінальні світлини, рукописи й унікальні видання, пов'язані з багатогранною діяльністю видатного науковця). Відвідування Кабінету-музею стало традиційним під час проведення будь-яких науково-практичних заходів у Центрі, а також для аспірантів, судових експертів, які проходять стажування, під час офіційних візитів тощо.

В установі функціонує Науково-прикладний музей Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», урочисте відкриття якого відбулося 3 липня 2020 року.

У Центрі створено сучасну матеріально-технічну базу, значно поповнену останнім часом. Наприклад, функціонує апаратно-програмний комплекс *UFED Touch 2*, детектор ПІК-9/Відео *Expert Pro*, газовий хроматограф «Кристалл-2000М», вимірювальний оптико-електронний комплекс «ИБХ-2», апаратний комплекс «Регула» (модель 5001М), мікроскоп порівняння «Пеленг МС-3» 6073.00.00.000, металографічний мікроскоп МЕТАМ ЛВ 34 в комплекті з оптико-механічним адаптером і відеокамерою, газовий хроматограф з мас-спектрометричним детектором *GCMS-QP2020*, мікроскоп порівняльний криміналістичний *Discovery-Z*, комп'ютерний поліграф

«Рубікон» П-01, сучасна лабораторія для аналізу дорожнього покриття й дорожніх матеріалів та ін.

Перспективи подальшого розвитку Центру:

- протягом 5 років заплановано виконати понад 200 наукових розробок (зокрема, із залученням науковців інших країн);
- розроблення нових методів і засобів експертного дослідження як традиційних, так і нових об'єктів експертизи;
- апробація та впровадження наукових розробок Центру в практику державних судово-експертних установ, а також фахівців, які не працюють у державних судово-експертних установах;
- внесення розроблених Центром напрацювань до державного Реєстру методик проведення судових експертиз України;
- активізація діяльності Центру щодо здійснення міжнародних контактів із зарубіжними колегами (укладання договорів про міжнародне співробітництво в галузі судової експертизи; спільні науково-дослідні розробки, участь у міжнародних симпозиумах, науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах, обмін експертним досвідом, навчання та стажування в судово-експертних установах, комунікації із зарубіжними експертними установами з питань судової експертизи, спільні публікації тощо);
- розроблення системи підготовки та підвищення професійної кваліфікації судових експертів з інтегруванням наукових знань;
- внесення науково обґрунтованих пропозицій до проєктів чинних законів України та підзаконних актів;
- здійснення науково-методичного забезпечення судової експертизи в Україні;
- подальший розвиток діяльності аспірантури й докторантури;
- отримання ліцензії Міністерства освіти і науки України на здійснення діяльності з підвищення кваліфікації експертних кадрів та ін.

Висновки. Враховуючи гідні традиції та значні досягнення всього колективу, керівництво Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України визначило такі перспективи розвитку установи.

1. Виконання наукових тем із розроблення теоретичних і методичних положень судової експертизи.
2. Координація роботи, пов'язаної з участю представників України у проведенні міжнародних наукових досліджень із питань судової експертизи (НДР за темами: «Розробка методичних рекомендацій з визначення економічної ефективності судових експертиз в аспекті прийняття судами рішень про повернення коштів до Державного бюджету», «Розробка методики дослідження бінарних та складних сумішей нафтопродук-

- тів», «Розробка методичних рекомендацій з експертного дослідження параметрів гальмування вантажних автопоїздів у різних дорожніх умовах (сухе, мокре дорожнє покриття)»; запровадження результатів НДР «Розробка наукового звіту "Удосконалення класифікації судових експертиз"», «Розробка методики почеркознавчого дослідження рукописних записів, виконаних латиницею»).
3. Удосконалення наявного обладнання для вирішення завдань судової експертизи (останнім часом співробітники Центру неодноразово отримували патенти на корисні моделі та винаходи).
 4. Розроблення та видання друком спеціальної наукової та навчальної літератури (посібників, підручників, методичних рекомендацій тощо).
 5. Підготовка матеріалів і видання друком періодичного фахового видання — збірника наукових праць «Теорія та практика судової експертизи і криміналістики» (змішаними мовами й паралельними випусками англійською мовою), який належить до категорії «Б» і включено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus* (цільове завдання — реалізація заходів щодо включення до міжнародних науково-метричних баз *Scopus* та *Web of Science*), а також наукового журналу «Архів кримінології та судових наук» (виходить друком п'ятьма мовами; цільове завдання — реалізація заходів щодо включення до переліку наукових фахових видань України категорії «Б»).
 6. Подальший розвиток підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації за судово-експертним профілем (докторів філософії та докторів наук у галузі 08 «Право», спеціальність 081 «Право»).
 7. Розроблення науково-методичної бази для впровадження нових видів судових експертиз та експертних спеціальностей (зокрема, тільки 2019 р. за ініціативи інституту впроваджено 10 нових експертних спеціальностей; цільове завдання — запровадити нову експертну спеціальність «Історико-археологічні дослідження»).
 8. Розроблення та вдосконалення законодавчих та інших нормативно-правових актів із питань судово-експертної діяльності (підготовлено пропозиції до проекту Закону України «Про експертне забезпечення правосуддя в Україні» та деяких підзаконних нормативних актів нашої держави).
 9. Акредитація Нацагентством з акредитації України за міжнародним стандартом ДСТУ *ISO/IEC 17025:2017*, ДСТУ *EN ISO/IEC 17020:2014* за широким спектром експертних досліджень (цільове завдання — розширити коло акредитації за міжнародними стандартами та сферу експертних досліджень, що підлягають оцінюванню відповідності).
 10. Розвиток діяльності з підвищення кваліфікації експертних кадрів на підставі ліцензії МОН України з теоретичних, організаційних і процесуальних питань судової експертизи. У системі спеціалізованих установ України Національний науковий центр «Інститут судових експертиз

ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» — єдиний суб'єкт судово-експертної діяльності, що має ліцензію на освітню діяльність у галузі післядипломної освіти для осіб з вищою освітою (цільове завдання — розширити сферу ліцензування, зокрема, для іноземців).

11. Удосконалення системи підвищення кваліфікації експертних кадрів України та зарубіжжя за понад 80 експертними спеціальностями.
12. Розширення міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи шляхом укладання договорів (меморандумів) із закордонними експертними установами й закладами вищої освіти (цільове завдання — підписати договори із судово-експертними установами США, Ізраїлю, Колумбії, Узбекистану та ін.).
13. Забезпечення імплементації законодавства України у сфері судово-експертної діяльності до стандартів Європейського Союзу з метою досягнення єдиних підходів під час проєктування нормативно-правових актів.
14. Розвиток музейної справи у галузі судової експертизи; розширення експозицій Кабінету-музею Заслуженого професора М. С. Бокаріуса та Науково-прикладного музею Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» з метою збереження історичної спадщини видатних науковців і використання експозицій з метою навчання та підвищення кваліфікації судових експертів України й зарубіжжя, а також популяризації судової експертизи серед студентів, аспірантів, викладачів закладів вищої освіти, науковців та ін.

Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» має унікальне дослідно-експериментальне устаткування, в установі працюють науковці й судові експерти найвищої кваліфікації, результати досліджень яких мають загальнодержавне значення та здобули міжнародне визнання. Центр має вагомі наукові досягнення, провадить дослідницьку й інноваційну діяльність, забезпечує інтеграцію освіти та науки, бере участь у реалізації міжнародних проєктів і програм, проводить підготовку висококваліфікованих наукових кадрів, запроваджує в практику наукові досягнення та розробки, реалізує разом з іншими спеціалізованими установами спільні програми за пріоритетними напрямками прикладних наукових досліджень для розв'язання важливих завдань у галузі судової експертизи і криміналістики та є єдиною в системі судово-експертних установ України організацією, що проводить підготовку наукових кадрів вищої кваліфікації (докторів філософії, докторів наук) тощо.

За час свого існування Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України став провідною науковою експертною установою країни. Науковий потенціал, закладений від часів заснування, і сьогодні демонструє спроможність Центру вирішувати складні проблеми судово-експертного забезпечення правосуддя в Україні.

References

- Ekspertyzy u sudochynstvi Ukrainy*: nauk.-prakt. posib. (2015). V. H. Honcharenko, I. V. Hora (eds.). Kyiv [in Ukrainian].
- Kliuiiev, O. M. (2016). Pravove rehuliuвання sudovoi ekspertyzy v spravakh pro administrativni pravoporushennia: suchasnyi stan i perspektyvy rozvytku. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky*: zb. nauk. pr. Kharkiv. Vyp. 16 [in Ukrainian].
- Kliuiiev, O. M. (2018). Do pytannia mizhnarodnoho spivrobitnytstva v haluzi sudovoi ekspertyzy. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky*: zb. nauk. pr. Kharkiv. Vyp. 18. URL: <https://doi.org/10.32353/khrife.2018.17> (data zvernennia: 01.12.2020) [in Ukrainian].
- Kliuiiev, O., Agapova, O., Palkova, K. (2020). International projects as a new form of collaboration in the sphere of expert ensuring of justice. *Arkhiv kryminolohii ta sudovykh nauk*. №. 2 [in Ukrainian].
- Klymenko, N. I. (2007). *Sudova ekspertolohiia: kurs leksii*: navch. posib. dlia stud. yuryd. spets. vyshch. navch. zakl. Kyiv [in Ukrainian].
- Lozovyi, A. I., Simakova-Yefremian, E. B. (2014). Aktualni pytannia reformuvannia zakonodavstva u sferi sudovo-ekspertnoi diialnosti v Ukraini. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky*. Vyp. 14 [in Ukrainian].
- Osnovy sudovoi ekspertyzy: navchalnyi posibnyk dlia fakhivtsiv, yaki maiut namir otrymaty abo pidtverdyyt kvalifikatsiiu sudovoho eksperta*. (2016). Avt.-uklad.: L. M. Holovchenko, A. I. Lozovyi, E. B. Simakova-Yefremian ta in. Kharkiv [in Ukrainian].
- Pro nadannia Kharkivskomu naukovu-doslidnomu instytutu sudovykh ekspertyz im. Zasl. prof. M. S. Bokariusa Ministerstva yustytzii Ukrainy statusu natsionalnoho naukovoho tsentru*: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 28.08.2020 r. № 366/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3662020-34881> (data zvernennia: 01.12.2020) [in Ukrainian].
- Segai, M. Ia. (2003). Sudebnaia ekspertologiia: obekt, predmet, priroda i sistema nauki. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertizi i kriminalistiki*: zb. nauk.-prakt. mat.-liv. Kharkiv. Vip. 3 [in Russian].
- Shcherbakovskyi, M. H. (2015). *Provedennia ta vykorystannia sudovykh ekspertyz u kryminalnomu provadzhenni*: monohrafiia. Kharkiv [in Ukrainian].
- Shepitko, V. Yu. (2014). Problemy vykorystannia spetsialnykh znan kriz pryzmu suchasnoho kryminalnoho sudochynstva v Ukraini. *Sudova ekspertyza*: nauk.-prakt. zhurn. № 1 [in Ukrainian].
- Simakova-Yefremian, E. B. (2017). Do pytannia pro normatyvno-pravove rehuliuвання sudovo-ekspertnoi diialnosti v umovakh sudovoi reformy v Ukraini. *Aktualni pytannia sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky*: mat.-ly kruhloho stolu z nahody 100-rich. vid dnia narodzh. prof. M. V. Saltevs'koho (Kharkiv, 30.10.2017). Kharkiv [in Ukrainian].
- Simakova-Yefremian, E. B., Derecha, L. M., Miasoiedov, V. V. (2018). Aktualni problemy spivrobitnytstva z orhanizatsiiamy inozemnykh derzhav u sferi sudovo-ekspertnoi diialnosti. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky*: zb. nauk. pr. Kharkiv. Vyp. 18. URL: <https://doi.org/10.32353/khrife.2018.19> (data zvernennia: 01.12.2020) [in Ukrainian].

Tkachenko, N. M. (2019). Osoblyvosti derzhavnoho upravlinnia v sferi sudovo-ekspertnoi diialnosti (na prykladi Ministerstva yustytstii Ukrainy). *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky*: zb. nauk. pr. Kharkiv. Vyp. 20. URL: <https://doi.org/10.32353/khrife.2018.17> (data zvernennia: 01.12.2020) [in Ukrainian].

А. Н. Клюев

**ДОСТИЖЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ
НАЦИОНАЛЬНОГО НАУЧНОГО ЦЕНТРА
«ИНСТИТУТ СУДЕБНЫХ ЭКСПЕРТИЗ
ИМ. ЗАСЛ. ПРОФ. М. С. БОКАРИУСА»**

В статье исследованы основные вопросы усовершенствования судебно-экспертной деятельности и перспективные направления развития экспертного обеспечения правосудия в Украине, а также достижения и планы развития Национального научного центра «Институт судебных экспертиз им. Засл. проф. Н. С. Бокариуса» Министерства юстиции Украины. На основе анализа основных направлений деятельности судебно-экспертного учреждения в соответствии с требованиями законодательства Украины, соблюдения положений международных договоров, современных европейских тенденций экспертного обеспечения правосудия очерчены основные шаги на пути развития Центра. Проанализировано, что за время своего существования ННЦ «ИСЭ им. Засл. проф. Н. С. Бокариуса» Минюста Украины стал ключевым научным экспертным учреждением в государстве. Отмечено, что по инициативе специалистов Центра открыты новые направления судебных экспертиз и введен ряд новых видов экспертных специальностей, которые до этого не проводили ни в одном научно-исследовательском учреждении судебных экспертиз Министерства юстиции Украины. Сделаны выводы, что стремительное развитие судебно-экспертной деятельности объективно нуждается в теоретическом осмыслении и детальном анализе новых форм деятельности в этой сфере. Аргументировано, что научный потенциал Центра, существовавший с момента его основания и активно развиваемый в настоящее время, демонстрирует возможности этого учреждения решать самые сложные проблемы судебно-экспертного обеспечения правосудия в Украине.

Ключевые слова: экспертное обеспечение правосудия, судебно-экспертные учреждения, судебно-экспертная деятельность.

O. Kliuiev

**ACHIEVEMENTS AND DEVELOPMENT PROSPECTS
OF THE NATIONAL SCIENTIFIC CENTER
“HON. PROF. M. S. BOKARIUS FORENSIC SCIENCE INSTITUTE”**

The article considers main issues of improving forensic activity and promising courses for the development of expert support of justice field in Ukraine, as well as achievements and intended prospects for the development of the National

Scientific Center “Hon. Prof. M. S Bokarius Forensic Science Institute” of the Ministry of Justice of Ukraine. Based on the analysis of main directions of forensic science institute activity in accordance with the requirements of Ukrainian legislation, compliance with provisions of international agreements, modern European trends in expert provision of justice, basic steps forward on the path of institution development are outlined. It is has been analyzed that the National Scientific Center “Hon. Prof. M. S Bokarius Forensic Science Institute” of the Ministry of Justice of Ukraine became the main forensic science institute in the state since its establishment. It has been established that at the initiative of specialists of the National Scientific Center “Hon. Prof. M. S Bokarius Forensic Science Institute”, new directions of forensic examinations and a number of new types of expert specializations have been introduced which have not been carried out at any forensic science institute of the Ministry of Justice of Ukraine until that time. It has been concluded that rapid development of forensic activity necessitates the need for theoretical understanding and detailed analysis of new forms of activity in this area. It is argued that the scientific potential laid down from the time of its foundation up to these days demonstrates the Center’s ability to solve complex problems of justice expert provision in Ukraine.

Keywords: expert provision of justice, forensic science institutes, forensic activity.

Надійшла до редколегії 01.12.2020

Клюєв О. М. Досягнення та перспективи розвитку Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса». *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики* : зб. наук. пр. / редкол.: О. М. Клюєв, В. Ю. Шепітько та ін. Харків : Право, 2020. Вип. 22. С. 112—125. DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.2.2020.09>.